

VİCDANLARDA ÇÖKMÜŞ BİR REJİMİ SİYASETEN AYAKTA TUTMANIN BEDELİ

Riad Domazeti

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad. "Vicdanlarda Çökmüş Bir Rejimi Siyaseten Ayakta Tutmanın Bedeli", İNSAMER, 17.07.2020.

 Analiz

ABD Kongresi'nde onaylanan ve 17 Haziran'da yürürlüğe giren Beşşar Esed rejimine yardım sağlayan kişi ve kuruluşlara yaptırım uygulanmasını öngören Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası (Sezar Yasası), başta Beşşar Esed ve eşi Esmâ Esed olmak üzere toplam 39 üst düzey rejim destekçisini hedef alıyor. Yasa ayrıca Rusya ve İran adına hareket eden aracı şirketlerle büyük miktarda para transfer eden finansal kuruluşları da kapsıyor. ABD bu yasayla Suriye'deki savaşta taraf olan veya iş birliği içindeki çeşitli ülkelere de tek taraflı olarak yaptırım uygulayabilecek. Yasa adını 2014 yılında rejim hapishanelerinde işkenceyle öldürülen 11.000 muhalife ait 55.000 fotoğrafı basına sızdıran "Sezar" kod adlı askerî polisten alıyor. Söz konusu fotoğraflar ilk kez *Anadolu Ajansı* tarafından yayımlanmıştı.

Sezar Yasası, öncelikle Beşşar Esed ve yakınlarını hedef alıyor. Ülke içinde veya dışında yaşayan Esed'in akrabaları, rejimin savaşı sürdürebilmesi için mali operasyonlar yürütme, döviz sağlama ve kara para aklamakla suçlanıyor. Yasa, Beşşar Esed'in eşi Esmâ Esed de dâhil olmak üzere, kardeşi Mahir Esed ve eşi Menal Cedaan Esed, ablası Büşra Esed ve Hamşo gibi aile üyeleri yanı sıra enerji ve silah sektörlerini yöneten savaş baronları da hedef alıyor.

2019'da ABD Kongresi'nden geçen yaptırımlar, ABD Hazine Bakanlığı tarafından liste hâlinde yayımlanarak 17 Haziran'da yürürlüğe girdi. Yaptırımlar, zaten zor günler geçiren Esed rejimi için ekonomik ve siyasi baskının daha da artması anlamına geliyor. Esed rejimine önemli teknik ve finansal destek sağlayan tüm tarafları hedef

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

alan yasa ile Suriye'deki rejimin tecrit edilmesi amaçlanıyor. Ayrıca yasanın uygulanmaya başlamasıyla birlikte ABD'nin Soçi ve Astana süreçlerine alternatif olarak Cenevre sürecini tekrar canlandırabileceği değerlendiriliyor. Yasa ile uygulanacak yaptırımlar, rejimi masaya oturtmak için bir baskı aracı olarak görülüyor.

Sezar Yasası'nın yürürlüğe girmesi Suriye ekonomisini bariz bir şekilde etkilemiş görünüyor. Öyle ki Suriye Lirası döviz karşısında önemli bir değer kaybı yaşadı ve tarihinin en düşük seviyelerine indi. Savaş nedeniyle zaten derin bir ekonomik kriz içinde olan Suriye, komşusu Lübnan'da yaşanan finansal krizden de fazlasıyla etkilendi. Bu süreçte Suriye Lirası yaklaşık %50 değer kaybetti (1 dolar=3.500 Suriye Lirası). Suriye halkının iyice fakirleştiği bir ortamda muhaliflerin hâkim olduğu İdlib'de ise Türk Lirası kullanımının giderek yaygınlaştığı bildiriliyor.

Ülkede ekonomik sıkıntılar derinleştikçe savaş zengini kişilere yönelik rejim baskılarının da artmaya başladığı gözlemleniyor. Örneğin, son dönemlere kadar rejimin en önemli destekçilerinden olan Mahluf ailesinin stratejik üyesi Rami Mahluf'un rejimin yoğun baskılarına maruz kaldığı belirtiliyor. Esed'in ülkedeki ekonomik kaynaklar üzerinde önemli bir etkinliği olan akrabası Rami Mahluf'a karşı operasyon düzenleyerek birçok mülküne el koyduğu haberleri geliyor. Söz konusu baskılama operasyonlarında İran ve Rusya arasındaki menfaat çatışmasının da rolü olduğunu belirten gözlemciler, birçok stratejik altyapı tesisini işleten Mahluf ailesinin Rusya için feda edildiğini belirtiyorlar. Şöyle ki, Esed rejimi ayakta kalabilmek için liman, haberleşme ve ulaşım gibi altyapı unsurları yanı sıra ülkenin

değerli ve stratejik sektörlerini İran ve Rusya'ya âdeta hibe ediyor. Bu noktada iletişimden ulaşama kadar birçok stratejik altyapı tesisinin kontrolünü elinde tutan Mahluf ailesinin buraları vermekte isteksiz davranması sebebiyle rejimin operasyonuna maruz kaldığı ileri sürülüyor.

Rejime ülkenin kalkınması için ekonomiye odaklanmasını tavsiye eden Rusya, Beşşar Esed'in kardeşi Mahir Esed'in de ülkenin kilit otoyollarındaki kontrol noktalarını kaldırmasını ve normalleşme adına askerleri kışlalara döndürmesini istiyor. Şam-Beyrut ve diğer tüm ulusal otoyolları ile Şam havalimanı yolunu kontrol eden Mahir Esed, İran'ın da teşvikleriyle buralardaki güvenlik noktalarını boşaltmak istemiyor. Zira Hizbullah'la ulaşımını ve Doğu Akdeniz'deki planlarını tehlikeye atmak istemeyen İran, Rusya'nın Suriye'deki kilit ulaşım ve iletişim hatlarını tümüyle kontrol altına almasını engellemek için Mahir Esed'in siyasi ve askerî etkisini güçlendirmeye çalışıyor. Bütün bu gelişmeler bağlamında Esed'in ekonomik operasyonuna maruz kalan Mahluf ailesinin de Rusya ile yakınlaşmaya çalıştığı tahmin ediliyor.

Savaşın bütün yükünü ve acılarını çeken Suriye halkının ve 12 milyon mültecinin sorunları giderek büyürken, Rusya ve İran, Suriye sahasındaki hâkimiyetlerini pekiştirmek için türlü girişimlerde bulunuyor.

Moskova ile Tahran arasında açık bir güç mücadelesinin yaşandığı anlaşılan Suriye'de, ülkenin geleceğini bu rekabet çerçevesindeki gelişmelerin şekillendireceği tahmin ediliyor.

Rusya ile İran arasındaki bir diğer çekişme, Suriye'nin yeniden imarı için altyapı projelerinin ve ticari imtiyazların alınması konusunda

*Esed
rejiminin
döviz açığını
büyük
ölçüde
Lübnan,
Birleşik
Arap
Emirlikleri
(BAE) ve
ABD'yle
ortak
hareket eden
bazı Körfez
ülkelerinden
temin ettiği
biliniyor.*

yaşanıyor. Akdeniz kıyılarında düşük meblağlara toprak satın almak veya kiralamak isteyen her iki ülke de rejim üzerindeki baskılarını giderek arttırıyor. Rus medyasında, Rusya lideri Putin'in Esed rejiminin savaş borçlarını ödeyememesi hâlinde, Akdeniz kıyılarında toprak değişimi ile anlaşma sağlamak istediği haberleri yer alıyor. İran ise Akdeniz kıyılarını kontrol etme konusundaki planlarında Rusya'yı kendisi için önemli bir tehdit olarak görüyor.

Ekonomileri büyük oranda petrol ve doğal gazla bağımlı iki güç olarak Rusya ve İran, uluslararası enerji piyasalarında düşen fiyatlar nedeniyle Suriye'deki savaşın maliyetini karşılamakta her geçen gün biraz daha zorlanıyor. Bu masrafları finanse edebilmek için rejimden daha büyük tavizler isteyen bu iki ülke, Suriye'nin yer altı ve yer üstü zenginliklerini ikili anlaşmalar yoluyla kendi kontrollerine almanın hesaplarını yapıyor.

Son dönemde Rus basınında Esed rejimine yönelik eleştirilerin artması ve Suriye'nin geleceği ile ilgili spekülasyon tartışmaları yapılmaması, Moskova yönetiminin söz konusu rekabette kullandığı argümanlardan biri olarak yorumlanıyor. Esed'siz bir Suriye geleceğinin mümkün olabileceğini ima eden analizler, açıkça rejime karşı "eğer İran'ın çıkarlarını Rusya'ninkinden daha fazla kayırmaya kalkarsan ipini çekeriz" mesajı içeriyor. Ancak Esed rejiminin içinde bulunduğu aciziyet nedeniyle savaşı kendi stratejik kazanımları için başarılı biçimde kullanan Rusya'nın Suriye'deki mevcut rejimden kolaylıkla vazgeçmeyeceği de açıkça görülüyor.

Batılı ülkeler zaman zaman yürürlüğe koydukları yaptırımlarla rejimi cezalandırıp geri adım attırmayı deneseler de bu yöntem bugüne kadar ne Suriye'deki savaşı durdurma ne de yüz binlerce sivilin katledilmesini önlemede yeterli oldu. Bu noktada özellikle ABD'nin Esed

rejimine yönelik yaptırımların uygulanmasıyla ilgili samimiyeti konusunda da ciddi şüpheler bulunuyor. Zira Esed rejiminin döviz açığını büyük ölçüde Lübnan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve ABD'yle ortak hareket eden bazı Körfez ülkelerinden temin ettiği biliniyor. Ayrıca yayımlanan son belgelere göre, BAE'nin İdlib'de Türkiye'ye karşı savaşı sürdürmesi ve ateşkesi bozması karşılığında rejime 3 milyar dolar teklif ettiği anlaşılıyor.¹

Suriye rejiminin, Rusya'nın ve İran'ın Suriye'de gerçekleştirdikleri insan hakkı ihlalleri ve savaş suçlarına rağmen uluslararası herhangi bir yaptırım veya ikazla karşılaşmaması, uluslararası hukuk ve adalete olan güveni sarsmakla kalmayıp Batılı ülkelerin değer sistemlerini de tartışmaya açmış durumda. Uluslararası hukuk, nispeten daha işlevsel görüldüğü dönemlerde bile, selektif bir adalet anlayışla hareket etmekle suçlanıyor ve uluslararası davaları siyasi tercihlere göre yargıya taşımakla itham ediliyor.

Adaleti sağlamayı amaçlamayan hiçbir siyasi yaptırım girişimi, hukuki olarak Suriye'deki çıkmazı çözecek gibi görünmüyor. Rejimi sadece baskı altında tutma ve siyasi olarak taviz koparma amacıyla kullanılan bir hukuki sürece zorlamak, Suriye'deki adalet beklentisini karşılamaya yetmeyecek görünüyor. Suriye'de yaşanan savaş suçları ve uluslararası hukukun aciziyeti, dünyada acil olarak kapsayıcı, etkili ve seçici olmayan bir sistemin gerekliliğine işaret ediyor. Liberal-demokratik değerlerin bizzat onları dilinden düşürmeyen Batılı güçler tarafından seçkin bir şekilde yorumlanması, uzun bir süre daha bölgede adil bir çözümün zor olduğunu ortaya koyuyor.

Bugün başta Suriye olmak üzere Filistin, Yemen, Libya, Mısır ve Irak'ta, on yıllardır devam eden insan hakkı ihlallerine ve savaş suçlarına rağmen Lahey Mahkemesi, Avrupa Adalet

*Adaleti
sağlamayı
amaçlamayan
hiçbir siyasi
yaptırım
girişimi,
hukuki olarak
Suriye'deki
çıkmazı
çözecek gibi
görünmüyor.*

Divanı veya Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi uluslararası mahkemelerde açılmış herhangi bir dava bulunmuyor. Kimyasal silahların siviller üzerinde kullanıldığı savaşlar sonrasında da bu fiilleri gerçekleştirenlerden hiçbiri bugüne kadar yargılanmış değil. Söz konusu acziyetin,

Batı'da veya Doğu'da bu durumu gören otoriter rejimlere cesaret verdiği ise kuşku yok. Görünen o ki, Esed rejimi bir süre sonra bitecek ancak bu rejim çökerken beraberinde Batı'nın adalet ve insan hakları konusundaki tüm değer söylemlerini de tarihin çöplüğüne gömecek.

Sonnotlar

¹ <https://www.middleeasteye.net/news/abu-dhabi-crown-prince-mbz-assad-break-idlib-turkey-ceasefire>